

ПРИРОДА СУЧАСНОЇ ІНСТИТУЦІЙНОЇ КОРУПЦІЇ

Турлакова А.С., аспірант

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

У статті розкрито теоретичні основи явища корупції, сутність поняття, соціально-економічна природа сучасної корупції, розглянуті основні форми прояву корупції в ринковій економіці, проаналізовано найбільш схильні до корупції інститути. Розглянуто феномен рентоорієнтованої поведінки та феномен утворення парадержави.

Ключові слова: корупція, інклюзивні економічні інститути, екстрактивні економічні інститути, економічна рента, олігархія, політична влада, бюрократія, тіньова економіка, тіньова влада, парадержава, хабар.

Постановка проблеми. У зв'язку з тим, що корупція не тільки ускладнює реформування економіки, а в деяких випадках блокує його проведення, існує нагальна потреба її подолання. Найбільш складним, на нашу думку видом корупції є інституційна форма, бо вона веде до формування усталених відносин, домінування неефективних норм, а також до непродуктивної алокації ресурсів. Вважаємо, що дослідження сучасної інституційної корупції є актуальним як з теоретичної так і з практичної точки зору.

Метою статті є визначення соціально-економічної природи сучасної інституційної корупції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження корупції та розробку заходів боротьби з нею зробили закордонні та вітчизняні науковці: А. Бова, А. Брунетті, С. Верстнок, Г. Гнатієнко, В. Дедекаєв, В. Дементьев, Р. Клітгаард, Дж. Г. Ламбсдорф, Л. Ледомська, П. Мауро, М.І. Мельник, С. Роуз-Аккерман, А. Грищенко, О. Яременко, Д. Асемоглу, С. Джонсон, Д. Робінсон та інші науковці.

Основні результати дослідження. Соціально-економічні трансформації та інституційні перетворення країн, у тому числі й України, крім низки позитивних досягнень можуть призводити до деформацій неефективних інститутів і виникнення негативних наслідків. Це в свою чергу призводить до, так званого, «ефекту блокування» – формуванню неефективних стійких інститутів, які не дозволяють прогресивним реформам досягти мети і створюють «інституційні пастки». У цих умовах різко скорочується значення інклюзивних інститутів і їх замінюють екстрактивні.

Інклюзивні економічні інститути – це ті інститути, які дозволяють і заохочують участь великих мас людей в різних видах економічної діяльності, що призводять до використання їх талантів і майстерності і дають індивідам робити той вибір, який вони бажають. Для того, щоб бути інклюзивними, економічні інститути повинні гарантувати безпеку приватної власності, неупереджену систему права і надання громадських послуг, які створюють рівне ігрове поле, де люди можуть обмінюватися і укладати контракти; вони також повинні дозволяти вхід нових бізнесів і дозволяти людям вибирати їх кар'єри. Екстрактивні економічні інститути, є такими, тому що вони створені для вилучень доходів і багатства у одній частині суспільства заради вигоди іншої його частини [1, с. 74-76].

Саме екстрактивні економічні інститути створюють інституційні пастки. Інституційна пастка, яка придбала масштабні розміри саме в громадському секторі економіки, будучи прямо або опосередковано пов'язана з усіма іншими інституційними пастками трансформаційної економіки, є корупція. Корупційні процеси значним чином впливають на економіку нашої країни і досягли значних розмірів. Про це свідчать результати дослідження міжнародної антикорупційної організації «TransparencyInternational», проведеного в 2016 р, де за рівнем поширення корупції у світі, як було сказано раніше, Україна займає 142-е місце (для порівняння: у 2007 р – 118-е, в 2010 р – 134-е, в 2013 р. – 144-е) у загальному рейтингу, який включає 174 країни, саме тому ця проблема потребує обґрунтування [2].

Природа сучасної корупції належним чином не досліджена, її прояви в основному описуються в термінах неінституційної економічної теорії витрат, а теоретичні уявлення зводяться до визнання її як відхилення від якоїсь норми життя.

За нашим припущенням корупція як складне явище має розглядатися з теоретичних позицій з використанням різних методологічних платформ інституціональної економіки.

Найбільшому корупційному впливу схильні такі інститути: правоохоронні, громадської безпеки, охорони здоров'я, соціального захисту та інші, незважаючи на їх соціальну значущість і наближеність до громадян.

Використовуване поняття інституту служить для вимірювання організованого цілого і одночасно вказує на основу цієї організованості. При дослідженні корупції важливо враховувати продукуючу здатність інституту, насамперед здатність відтворити самого себе і інші інститути, бути соціальним і політичним. Інститут – ціле,

яке виникає спонтанно і внутрішньо організоване, що дозволяє побачити якусь внутрішню динаміку корупції та корупційних процесів [3].

Таким чином, держава, соціальні та інші інститути повною мірою стали жертвами корупції, нею поглинені, поставлені нею в залежність. Проблема полягає в тому, що дуже важко із-за великої різноманітності форм прояву корупції, визначити її організацію та природу формування.

У наш час найбільш характерними і поширеними формами прояву корупції є хабарництво, а також, підкуп державних і суспільно-політичних діячів, чиновництва, незаконний протекціонізм та інших.

Хабар сама по собі не є втратою для суспільства, а тільки видом трансферту, але у випадку, коли посада стає об'єктом конкуренції, величина хабара починає визначати цінність ресурсів, які можуть бути використані в подальшому за допомогою цієї посади. Таким чином, можна зробити висновок про те, що важливою причиною корупції є відсутність реальної боротьби з цим явищем, не дивлячись на велику кількість широкомовних програм і заяв з даного приводу. Що стосується зусиль правоохоронних, судових, фінансових органів, органів юстиції та інших центральних органів, то правда полягає в тому, що ці організації становлять ланка у загальному ланцюжку корупції, і антикорупційні заходи часто суперечать особистим і груповим інтересам працюючих у них чиновників.

У цьому випадку хабар – це приз у боротьбі за отримання економічної ренти і доступ до майбутніх ресурсам. Тоді, це вже конкуренція в політиці, яка відволікає суспільні ресурси в економіці.

Щодо економічної природи корупції, то це явище досліджується в рамках нової інституціональної теорії, тому що пов'язане зі скороченням трансакційних витрат.

Розгляд даного питання варто почати з поняття економічна рента – різницею між доходом, отриманим продавцем власником економічних ресурсів та їх альтернативним використанням. Тобто, це різниця між платою за ресурс і мінімальною платою, необхідною для того, щоб цей ресурс був запропонований [4, с. 135-136].

Враховуючи той факт, що в політичному середовищі завжди існує можливість рентоорієнтованої поведінки – прагнення економічних агентів поставити сили і можливості держави на службу конкретним приватним інтересам:

1) Урядовці (бюрократія) – прагнуть отримати вигоди за рахунок суспільства в цілому, так і за рахунок груп спеціальних інтересів.

2) Політики, зацікавлені у прийнятті рішень, які забезпечать їм негайні вигоди і зростання популярності.

3) Група спеціальних інтересів – у разі прийняття вигідного їй рішення буде отримувати додаткові вигоди за рахунок суспільства (монопольний статус, ліцензію на унікальну діяльність, субсидії, пільги по кредитах).

Таким чином, виникає гонитва за рентою, пов'язана з використанням владних повноважень держави, а конкуренція з економічної сфери переноситься в політичну.

Будь-які зусилля для отримання ренти – це витрати. Тільки тут вони спрямовуються не на вдосконалення товарів і технологій, а на політичну діяльність (лобіювання, підкуп, хабарі і т.д.).

Ті суб'єкти, які виграють в результаті пошуку ренти окупають свої витрати, для інших це непоправні витрати. Таким чином відбувається розсіювання ренти, коли сума вигід від неї для невеликої групи суб'єктів, зрівнюється з витратами всіх суб'єктів, пов'язаних з її пошуком.

Головним проявом рентоорієнтованої поведінки є корупція.

Корупція сприймається як угоду між організаціями або фізичними особами, зменшує трансакційні витрати клієнта (хабародавця) і, порушуючи формальні чи неформальні обмеження, збагачує агента (одержувача хабара), але не має надійних інституційних механізмів забезпечення свого виконання.

Виходячи з представленого визначення, істотними особливостями корупційних обрядок виступають: відсутність ефективних механізмів дотримання, а також певної передбачуваної ціни.

Існує кілька видів корупції в агентських відносинах:

- підпорядкування посадовою особою матеріальних цінностей або послуг, пов'язаних з займаною посадою;
- отримання посадовою особою чужого майна шляхом його вилучення всупереч волі власників, з використанням свого посадового становища.

Поява й існування корупції, з точки зору представників нової інституціональної теорії, обумовлюється відділенням «прав контролювати бізнес» від «прав на гроші», тобто існуванням держави як такої. При цьому обсяг корупції залежить від ефективності функціонування органів державного управління та інших суспільних інститутів. Невиправдане розширення повноважень держави, надання чиновникам дискреційних регуляторних повноважень діють як фактори нарощування масштабів корупції. Враховуючи цей факт, на підтримку антикорупційних заходів український уряд здійснює регулятивну реформу, завданнями якої, зокрема, є оптимізація бюрократичного апарату держави, чітке визначення функцій і повноважень посадових осіб різного рівня державного управління.

Сприятливим ґрунтом для корупції служать одержавлення суспільного життя, бюрократизація суспільства і держави, надмірна централізація управління, відмова від реальної демократії, а також процвітання тіньової економіки та тіньової влади.

Особливо широкі масштаби корупція набуває в кризових ситуаціях, у періоди розкладання соціально-політичних режимів, падіння суспільних звичаїв, тому в цей момент починає формуватися цілий інститут тіньової економіки в Україні, основними компонентами якого виступають тіньова політика, корупція, злочини у сфері економіки.

Тіньова політика являє собою сукупність заходів з лобіювання корисливих інтересів нової кланово-олігархічної еліти тіньового бізнесу у сфері управління державою [5].

Згідно з Законом України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 р., корупція – використання особою наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [6].

Слід зазначити, що неформальні практики влади носять далеко неоднозначний характер і диференціюються залежно від їх суспільної корисності або деструктивності. Згідно з цим критерієм у політико-правовій взаємодії виділяють нелегалізовані методи і засоби адміністративного управління, які носять конструктивний характер. Така неофіційна діяльність органів і посадових осіб влади може бути викликана, по-перше, формуванням нових видів владної взаємодії при одночасній відсутності їх юридичної інституціоналізації, а по-друге, існуванням неефективних або малоефективних легальних методів, засобів адміністративного управління та об'єктивної потреби у виробленні дієвих владних механізмів. Однак незалежно від причин свого походження конструктивні неформальні практики перекривають законодавчі прогалини, заміщають суперечливі або малоефективні публічні інститути, їх окремі елементи. При цьому позитивні неформальні практики служать джерелом інституційного розвитку влади, висловлюючи процеси самоорганізації не тільки суспільства, а й держави. З цієї точки зору неформальні практики оцінюються як де-факто позитивне явище, що сприяє коригуванню чинного законодавства та прискорюють процес оптимізації влади. Фактично конструктивні неформальні практики повторюють контури ідеальної, гетерогенної правової норми, виконання якої гарантується згодою суб'єкта управлінського впливу з неформальним алгоритмом (у нашому випадку адміністративного) поведінки.

Деяко інша ситуація виникає з тіньовими практиками, що представляють собою кримінальну діяльність посадових осіб, що входять до структури влади, а також пов'язаних з ними олігархічних кланів та організованої злочинності з присвоєння публічних благ, відтворюваних суспільством, вирішенню конфліктогенних ситуацій на їх користь [7, с. 33-34.].

У сучасній економічній науці витрати, пов'язані з діяльністю тіньової економіки, розглядаються через призму «прав власності», тобто санкціонованих поведінкових норм.

Права власності – це сукупність владних прав, санкціонованих поведінкових відносин, що складаються між людьми з приводу використання ними економічних благ. Приміром може бути, англосаксонська правова традиція, яка розглядає право власності як певну сукупність часткових правомочностей. Ця сукупність може зміцнюватися шляхом додавання до неї нових прав або послаблюватися відокремленням від неї деяких правомочностей, або шляхом розмивання прав власності. Процес розмивання прав власності пов'язаний з трансакційними витратами, тобто витратами у сфері обміну, пов'язаними з передачею прав власності.

Трансакційні витрати виникають і до, і після процесу обміну. Цьому сприяють поглиблення поділу праці, його спеціалізація, чітке визначення прав власності, правоохоронна діяльність та інші фактори. Найчастіше в рамках цього процесу виникають тіньові економічні явища, спектр існування яких дуже широкий – від прямого порушення прав власності (крадіжки, грабежі, шахрайство) до більш витончених способів вилучення прибутку за допомогою утиску прав власності (рекет, вимагання, хабарництво). У результаті різко виростають трансакційні витрати.

Вся діяльність суб'єктів тіньової економіки спрямована на отримання прибутку за рахунок обмеження інтересів будь-кого з «суб'єктів економічних відносин», що веде до зростання трансакційних витрат, таким чином призводить у результаті до зростання сукупних витрат суспільства. Найбільш поширеною формою діяльності такого роду, особливо характерною для організованих корупційних структур, є встановлення контролю над цінами на певній території. Здійснюється це створенням перешкод, що затримують або незначно модифікують дію сил конкуренції. Прикладом таких перешкод можуть служити, зокрема, адміністративні обмеження, прямий силовий вплив на конкурентів, змова. Допомогою необґрунтованого підвищення цін реалізації продукції за рахунок підвищення рівня оплати посередницьких, консалтингових, охоронних та інших

послуг також можна регулювати ціноутворення. Наслідком усього цього є перерозподіл доходів від сфери матеріального виробництва в сферу обігу, що руйнівнює діє на ефективність виробництва.

У цьому випадку тіньові відносини, хоча і забезпечують більш високий рівень успішності окремих соціальних груп і індивідуумів, є вкрай руйнівними для публічного інтересу, реалізація якого можлива тільки в умовах дотримання принципу соціальної справедливості. Не менш небезпечні тіньові відносини і для самої державності, оскільки на відміну від конструктивних неформальних практик тіньовий стан публічних інститутів сприяє роз'єднанню суспільства та державної влади, відокремлюючи найбільш здатну і культурно оформлену частину населення від політики. Якщо ж говорити конкретно про владу, то її тінізація насамперед нівелює цінність законів, виступаючи основою соціальної впорядкованості. Поширення корупції, телефонного права і т.д. знищує головний соціальний елемент законодавства – соціальну справедливість, доводить суспільству необхідність вирішення соціальних конфліктів в тіньовий, а не в легальній формі. Інша деструктивна грань тіньових відносин – це їх латентність і, отже, неможливість громадського контролю та впливу на зміст тіньових алгоритмів владного управління. Дистанціюючись таким чином від потреб суспільства, адміністративне управління поступово хаотизується, набуваючи форму війни всіх проти всіх. Простежуючи ці цілком закономірні тенденції державної інволюції, неважко припустити, що так звана тіньова держава і квазігромадське суспільство є тупиком суспільного розвитку, і виражають не процеси самоорганізації соціуму, а квінтесенцію його інституційної деструкції.

Проте тіньові відносини і корупція отримали вкрай широке поширення в політико-правовому секторі України. Корупція української економіки становить на сучасному етапі реальну загрозу національній безпеці країни. Ця діяльність стала складовою економіки. Вона «обслуговує» економічні та політичні інтереси певних впливових структур і ділових кіл [8, с. 31].

Численні соціально-політичні дослідження цієї проблеми вказують на тотальну теневізацію державної влади України, відзначаючи, що найбільший кримінальний збиток був нанесений економічній безпеці країни і кадрових ресурсів влади, а також на проблему корупції.

Варналії З.С. стверджує, що в Україні занадто великий рівень корупції. Одним з факторів, що сприяють корупції, є правовий нігілізм. На його думку «Погано, коли законами нехтує населення, дуже погано, коли їх не виконують представники бізнесу, однак зовсім катастрофічно стає ситуація, коли правовий нігілізм пронизує всю вертикаль державної влади ...». Це призвело до того, що в результаті надвисокого рівня корупції та тінізації в Україні з'явилося досить унікальне соціальне і економічне тіньове парадержава.

Парадержава – це незаконне утворення державного типу на макроекономічному рівні, в якому державні послуги і суспільні блага розподіляються за ринковим принципом. Це означає, що державні рішення, які повинні прийматися, виходячи з законів і принципів справедливості, тепер продаються і купуються тільки виходячи з ринкових принципів, тобто за гроші.

Вам треба рішення суду – будь ласка, розпорядження міністерства – будь ласка, необхідний нормативно-правовий акт – якщо є достатньо грошей і ви знаєте потрібних людей – будь ласка. Крім цього, суспільні блага, які держава має розподіляти безкоштовно, теж продаються за гроші. З'явився ринок державних посад, за гроші можна стати, наприклад, головним лікарем, керівником правоохоронної структури, чиновником високого рангу. І це вже не поодинокі випадки, це вже система зі своєю інфраструктурою і чіткими правилами – створена держава в державі. І побороти таке вкрай негативне соціально-економічне явище, як парадержавність, буде набагато складніше, ніж корупцію або тінізацію економіки [9, с. 29-30].

Таким чином, можна виділити основні форми корупції:

- низова (дрібна, повсякденна);
- вершинна (велика, елітарна), найбільш поширена і найбільш небезпечна;
- корупція у владних структурах, корупція, пов'язана з використанням адміністративного ресурсу (політична корупція, яка може виступати і у формі низовий корупції – хабар за реєстрацію підприємства, і у формі вершинної – використання адміністративного ресурсу для отримання «потрібного» результату виборів).

Крім неефективного витрачання матеріальних і фінансових ресурсів політична корупція призводить до дискредитації демократичних цінностей, до зростання недовіри владі.

До низової корупції впритул примикає бюрократичний рекет. Ці явища мають однакову природу і відрізняються лише тим, що, якщо корупціонер отримує винагороду за послуги за взаємною згодою з підприємцем, то чиновник-рекетир вимагає хабар у бізнесмена без його волі.

У випадку, коли обидві зацікавлені в корупційній угоді сторони належать до однієї організації, прийнято говорити про «вертикальну» корупцію. Вона, як правило, виступає як міст між корупцією вершинної та низова.

Масштабна низова корупція і бюрократичний рекет гранично небезпечні, оскільки, по-перше, створюють сприятливий психологічний фон для існування інших форм корупції та, по-друге, зрощують вертикальну

корупцію. Остання ж є вихідним матеріалом для формування організованих корупційних структур і співтовариств.

Відомо, що взаємодія влади з громадянином виникає у двох випадках:

1. Коли влада повинна надати йому деякі послуги (дати дозвіл, надати довідку). У подібних ситуаціях корупції сприяє:

- Збереження широкої сфери державних послуг, охоплених дозвільним принципом.
- Незнання громадянами своїх прав на отримання послуг та обов'язків чиновників на їх надання.
- Приховування чиновниками інформації про свої обов'язки і права громадян.
- Ускладненість бюрократичних процедур.
- Монополія відомств на надання послуг.
- Структурні особливості органів влади, при яких одне відомство має повноваженнями приймати владні рішення, і надавати послуги.

2. Коли влада, виконуючи свою обмежуючу і регулюючу функцію, зобов'язує громадянина поділитися своїми ресурсами з державою, стягуючи обов'язкові платежі або накладаючи штрафи за порушення чинних норм. У цих ситуаціях корупції сприяє відсутність зручних процедур реалізації громадянином своїх зобов'язань, а також неадекватність штрафів, що сприяють ухиленню від їх сплати за допомогою хабарів.

Ніяких інших законів, крім законів адміністративного права, при цих діях чиновник не порушує. Це слід розуміти як щось, що хабар в цьому просторі найчастіше виступає як офіційна оплата додаткових послуг. Наприклад, встановлення плати за видачу та оформлення будь-яких документів, у кілька разів перевищує витрати на цю операцію, причому адміністрацією ціна встановлюється самостійно, без затвердження комітетом по цінах і антимонопольним комітетом, оскільки в цьому випадку адміністрація в наданні цієї послуги виступає як винятковий монополіст.

Будь-яка форма корупції припускає наявність людини, що має можливість розпорядитися не належними йому ресурсами, приймаючи або не беручи ті чи інші рішення. У разі якщо цією людиною є державний службовець, ми маємо справу з державною корупцією; якщо це співробітник комерційної або громадської організації, мова може йти про корупцію в недержавному секторі економіки.

Державна корупція існує остільки, оскільки у чиновника є можливість розпорядитися не належними йому ресурсами за рахунок прийняття (або неприйняття) тих чи інших рішень.

До таких ресурсів відносяться: бюджетні кошти, державну чи муніципальну власність, державні замовлення або пільги тощо. Але якщо відібрати у чиновника розподільні функції, то весь чиновницький апарат втратить сенс існування.

Державні службовці виступають у ролі суб'єктів корупційної діяльності, бо тільки вони володіють владними повноваженнями для прийняття рішень і здійснення дій, що ведуть до виникнення корупційних відносин.

Форми корупції в системі державної служби вельми різноманітні. Вони можуть проявлятися у вигляді:

- винагороди за отримання вигідних контрактів у формі оплати нібито консультативних послуг, встановлення непомірно високих гонорарів за публікації або лекції;
- службового шахрайства та інших формах розкрадання;
- отримання «комісійних» за розміщення державних замовлень;
- надання державним службовцям різного роду послуг і інших «знаків уваги»;
- поїздок у закордонні відрядження, на відпочинок і лікування за рахунок зацікавлених у вирішенні питань партнерів;
- латентного вимагання хабарів, у тому числі незаконних винагород, за прискорене вирішення питань, видачу документів;
- вимагання хабарів у водіїв співробітниками органів, що забезпечують безпеку дорожнього руху;
- влаштування на роботу родичів, друзів, знайомих;
- отримання керівниками від підлеглих частки хабарів та ін.

Можливість виникнення корупції безпосередньо пов'язана з непрозорістю процесу, що в бюджетному процесі прямо веде до сваволі чиновників: вибір організації, виконуючої різні витратні статті бюджету, знаходиться в руках чиновників, велика спокуса отримати «відкат», ось вам і корупція [10, с. 67-68].

Таким чином, чиновник намагається отримати корупційну ренту і рухається в напрямку відтворення корупції. Тим самим, він переходить на нову стадію – встановлення квазівласності чиновника на повноваження, який серйозно має намір продовжувати і перетворити їх таким чином, щоб встановити тривалий (багаторічний) режим їх використання, а потім закріпити ці повноваження за односторонніми. Можливе зростання чиновника по службі пов'язаний тепер з рентобудівництвом, повторенням стадій (процедур) діяльності чиновника на новому рівні, в якому повноваження освоюються тепер уже групою відповідно до масштабу діяльності.

До цього моменту відтворення корупції надає їй інституційні властивості.

Принципові відмінності інституційної корупції від «неорганізованої», «непідлеглою», звичайної корупції полягають у тому, що:

- з'являються правила, за якими здійснюється діяльність корупціонера, наприклад, поєднання виконання номінальної обов'язки з витяганням доходу, правило кругової поруки, правило ефективності корумпованою діяльності, правила підбору партнерів, правило порушення тільки тих законів, які потрібно порушити, правило підбору клієнтів на фідучіарній (довірчій) основі та багато іншого;
- з'являється нова організованість, частіше не збігається з межами повноважень і процедурами діяльності, оскільки потреба хабародавців полягає в отриманні кінцевого результату, що і викликає до життя ефективність чиновників, що долають звичайні процедури, заборони та обмеження;
- з'являється корупційна організованість ширша, ніж інститут (орган управління, орган влади), оскільки продукт корупційної діяльності споживається за рамками інституту (органу);
- відчуження особи від посади і повноважень, що лежить в основі служби (державної, цивільної, муніципальної, військової та ін.) Долається інституціональним характером корупції і «квазівласності» на повноваження;
- корупція є органічною для вертикально інтегрованих інститутів, вона туди легко і повсюдно розміщується, особливо у вертикалі державного та муніципального управління, оскільки опосередковує неминучі трансакційні витрати, в результаті не залишається жодної ланки, що не ураженого корупцією;
- виникає масштаб корупції до рівня території, або галузі (її частини), або напрямки діяльності, що включає процедури або цикли, – будь-який з таких масштабів, який передбачає осяжні кордону корупційної діяльності, яке зближення з масштабами офіційного інституту;
- виникає угода про існування нового масштабу корупції в обмін на виконання деякої функції / діяльності (охорона громадського порядку, збирання податків), в обмін на отримання вищою інстанцією частки корупційної вигоди (доходу). Під вигодою розуміється також припинення діяльності з управління з відкупленою організованістю. Це явище називають відкупом за аналогією із системою феодалських відносин [11].

Висновки. Таким чином, інституційна корупція виникає в результаті відтворення корупцією самої себе. Інституційну корупцію відрізняють більш високий рівень організованості, тверді правила і масштаб діяльності, сумірний з інститутом. Звичайним для інституційної корупції є її поліморфізм – вона здатна існувати в організованості з різною внутрішньою структурою, в різних зовнішніх формах, практично на будь-якій діяльності, яка припускає використання повноважень.

Резюмуючи розгляд проблеми, відзначимо, що поширенню корупції в економіці України сприяє той факт, що більша частина її населення існує в умовах обмеженості не тільки ресурсів (фінансових, матеріальних, інформаційних і культурних), але й доступу до мереж, їх розподіляє. Така ситуація для одних груп створює умови соціальної винятковості (за допомогою контролю ресурсів, тіншової приватизації, регламентації доступу до закритих мереж), для інших – соціального виключення (з виробництва та соціальної сфери, з впливу на формування влади тощо). Все це сприяє клановій солідарності та лояльності, ізоляції індивідів від соціально-політичного життя соціуму та участі в демократичних перетвореннях.

Тому дуже важливо, перш за все, зробити акцент на інклюзивному розвитку, який дасть доступ більшій частини населення до економічних ресурсів і робочих місць. Цей розвиток буде головним економічним джерелом подолання інституційної корупції.

Література

1. Acemoglu D. Why Nations Fail. The Origins of Power, Prosperity and Poverty / D. Acemoglu, J. Robinson. – New York. – 2012.
2. Transparency International [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.transparency.org/cpi2015>.
3. Андина К.С. Коррупция как институт общества / К.С. Андина [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://docviewer.yandex.ua/?url=http%3A%2F%2Fconf.sfu-kras.ru%2Fsites%2Fmn2013%2Fthesis%2Fs020%2Fs020-001.pdf&name=s020-001.pdf&lang>.
4. Вечканова Г.Р. Микроэкономика / Г.Р. Вечканова, Г.С. Вечканов. – 8-е изд. – СПб. : Питер, 2010. – 208 с.
5. Тихонченко О.С. Основные тенденции развития теневой экономики в Украине / О.С. Тихонченко, В.А. Кондратьев [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/9_DN_2010/Pravo/61822.doc.htm.

6. ЗУ «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.
7. Озерська А. Тіньова економіка як інфраструктура організованої злочинності / А. Озерська // Економіка. Фінанси. Право. – 2008. – № 1. – С. 32-36.
8. Мазур І.І. Детінізація економіки в контексті глобалізації / І.І. Мазур // Вісник КНУ ім. Шевченка. Економіка. – 2009. – № 73. – С. 30-32.
9. Варналій З.С. Детінізація економіки як чинник забезпечення фінансової безпеки держави / З.С. Варналій // Вісник КНУ ім. Шевченка. Економіка. – 2006. – № 69. – С. 29-32.
10. Административно-правовые проблемы предупреждения коррупционной и организованной преступности // Государство и право, – 2002. – №1.
11. Мирзоев С. Институциональная коррупция. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.gosbook.ru/node/26376/>.

References

1. Acemoglu D., Robinson J. A. (2012). Why Nations Fail. The Origins of Power, Prosperity and Poverty, New York.
2. Transparency International (Official site). Retrieved from <http://www.transparency.org/cpi2015>.
3. Andina K. Corruption as an institution of society. Retrieved from <https://docviewer.yandex.ua/?url=http%3A%2F%2Fconf.sfu-kras.ru%2Fsites%2Fmn2013%2Fthesis%2Fs020%2Fs020-001.pdf&name=s020-001.pdf&lang>.
4. Vechkanova G., Vechkanov G. (2010). Microeconomics. 8th edition. SPb. Peter, 208 (in Rus).
5. Tikhonenko O., Kondratyev V. the Main tendencies of development of shadow economy in Ukraine. Retrieved from http://www.rusnauka.com/9_DN_2010/Pravo/61822.doc.htm.
6. The law of Ukraine “About sapana korupt” od 14.10.2014, 1700-VII. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.
7. Ozerska A. (2008). The shadow economy as the infrastructure of organized crime. Fnance. Right, 1, 32-36 (in Ukr).
8. Mazur I. I. (2009). Detonate in contextholder. Visnyk KNU named by Shevchenko, 73, 30-32. (in Ukr).
9. Varnaly Z. (2006). Unshadowing of the economy as a factor in ensuring financial security of the state. Bulletin of KNU named by Shevchenko. Economy, 69, 29-32 (in Ukr).
10. Administrative-legal problems of prevention of corruption and organized crime. The State and law, 1 (in Rus).
11. Mirzoev S. Institutional corruption. Retrieved from <http://www.gosbook.ru/node/26376/> (in Rus.).

Стаття надійшла до друку 10.11.2016.